

О. В. ЧЕРНУХА, канд. іст. наук, ст. викладач, ХНМУ, Харків

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ В 1920-Х РР. У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті автор здійснює аналіз праць, присвячених різноманітним аспектам становлення системи органів внутрішніх справ як в УСРР, так і на Харківщині протягом 1920-х рр. Історіографію проблеми можна поділити на радянський та пострадянський етапи, які вирізнялися різними методологічними підходами та принципами. Автор зазначає, що незважаючи на чималу кількість публікацій з історії радянської міліції, вивченню питань формування та діяльності органів внутрішніх справ Харківщини в період непу не було приділено достатньо уваги.

Ключові слова: історіографія, органи внутрішніх справ, Харківщина, нова економічна політика, злочинність.

Вступ. Різноманітні аспекти формування та діяльності органів внутрішніх справ (далі – ОВС) Харківщини в період здійснення нової економічної політики були доволі широко висвітлені у вітчизняній історіографії радянського і пострадянського часу. Проте треба враховувати, що в радянській період чимало оцінок та висновків робилося під серйозним ідеологічним тиском. Більшість з них згодом була запозичена і сучасними істориками. З огляду на це, дана тема вимагає від дослідника критичного осмислення та застосування новітніх методологічних підходів.

Іншим важливим фактором для вивчення проблеми є те, що історія становлення правоохоронної системи саме на Харківщині, до останнього часу розглядалася лише фрагментарно, що надає особливої значущості нечисленній історіографії, аналіз якої є вкрай необхідним для визначення особливостей формування системи ОВС у 1920-ті рр. на теренах нашого регіону.

Мета дослідження полягає у критичному аналізі наукової літератури, присвяченої проблематиці становлення органів внутрішніх справ на Харківщині в 1920-і рр. Її послідовний розгляд, дозволить дати оцінку ступеню вивчення правоохоронних органів в роки непу, як в Україні в цілому, так і на Харківщині зокрема.

Виклад основного матеріалу. Докладне ознайомлення з історіографією проблеми, дає змогу виділити в її дослідженні радянський і пострадянський періоди. Перший відрізняється тим, що історія становлення органів внутрішніх справ вивчалася сучасниками цього процесу. Основний масив наукової літератури про діяльність міліції та карного розшуку було створено безпосередніми очевидцями та учасниками подій. Він переважно містив фактичні матеріали, поточну статистику,

спостереження правознавців і працівників органів внутрішніх справ. Історіографія 1920-х – початку 1930-х рр. утворює дві групи: 1) дослідження злочинності й аномальних проявів у поведінці громадян; 2) присвячена проблемам формування організаційної структури й діяльності міліції в боротьбі зі злочинністю [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

У 1920-ті рр. для більшості публікацій з проблем злочинності та боротьби з нею засадничою була думка, нібито в новому соціалістичному суспільстві, зі знищенням економічної й політичної нерівності між людьми, з наданням кожному потрібних йому благ, із припиненням класової боротьби, з відмиранням всіх тих засобів примусу, які зазвичай притаманні державі, з докорінною зміною на нових засадах всього економічного життя, обов'язково зникнуть і приводи для здійснення злочинів, що неминуче приведе і до зникнення злочинності в цілому.

Наукова праця з дослідження історії формування та діяльності органів внутрішніх справ на Харківщині теж почала проводитися ще у 1920-ті роки. Хоча науковість публікацій того часу можна визнати лише з певною натяжкою. Здебільшого матеріали подавалися у вигляді невеликих статей у різноманітних збірниках, журналах, газетах. Їх автори – не професійні історики, а, переважно, власне співробітники правоохоронних органів, на чийх очах і відбувався процес становлення харківської міліції.

Частина подібних робіт була присвячена проблемам організаційного будівництва міліції на Харківщині, питанням матеріального та кадрового забезпечення [10; 11; 12]. З середини 1920-х рр. почали з'являтися публікації, які стосувалися вже окремих міліцейських підрозділів. Особлива увага була прикута до карного розшуку, що небезпідставно вважався авангардом у боротьбі зі злочинним світом [13; 14]. Звичайно, більшість подібних публікацій страждала суб'єктивністю, описовістю та поверховістю висновків. Разом з тим, враховуючи, що їх автори були безпосередніми свідками, а інколи (як у випадку з начальником харківської губерньської міліції Ф. Коваленко) брали особисту участь у процесі формування органів внутрішніх справ Харківщини, дані роботи можна розглядати, навіть, в якості першоджерел.

З другої половини 1930-х і до середини 1950-х рр. публікацій, які б безпосередньо торкалися діяльності харківської міліції, не було. Радянські історики практично ігнорували цю теми. По-перше, тут позначилася специфіка їхньої діяльності, закритість силових органів в умовах тоталітарної держави. По-друге, багато керівників НКВС були репресовані, тому будь-яке згадування їхніх прізвищ у пресі виключалося, відтак ускладнювалося й дослідження історії служб, очолюваних ними.

Новий період у розробленні історії міліції тісно пов'язаний з поживанням у розвитку радянської історичної науки, що почалось після XX з'їзду КПРС. Із середини 1950-х рр. зростала кількість публікацій, розширювалася проблематика досліджень. Певний внесок у висвітлення проблеми зробили загальні й спеціальні роботи з історії радянської держави та її правоохоронних органів, чому сприяло зростання наукового інтересу до історичних подій непівського періоду, так званої соціалістичної реконструкції народного господарства, новими спробами проведення

економічних реформ. Саме в цей час були зроблені дослідження, що визначили загальний напрямок вивчення державно-правових явищ радянської держави в 1920-ті – 1930-ті рр., висвітлені проблеми формування структури та діяльності правоохоронних органів.

У роботі П. Михайленко «Из истории милиции Советской Украины» вперше прослідковується спроба створення комплексної картини розвитку правоохоронних органів УСРР [15]. Не дивлячись на те, що автор не зупинився тільки на здобутках, а й дослідив деякі проблеми міліції у перші роки її існування (недостатню матеріально-технічну забезпеченість, низький професійний рівень співробітників, плінність кадрів), він не зміг уникнути помилок при оцінці характеру і джерел тогочасної злочинності, розуміючи це негативне соціальне явище лише як наслідок боротьби класів [15, с. 6].

У центрі уваги харківського історика, професора Харківського державного університету О.О. Кучера були питання участі міліції УСРР у боротьбі з контрреволюційними елементами на початку 1920-х рр. [16; 17]. І хоча автор постійно акцентував увагу на класовому характері цієї боротьби, в його працях можна знайти чимало важливої інформації щодо поступового трансформування деяких повстанських угруповань часів громадянської війни у звичайні злочинні зграї (є приклади подібних трансформацій і на матеріалах Харківщини).

Наприкінці 1960-х рр. почали публікуватися роботи В. Алтуєва, який швидко зарекомендував себе у якості кваліфікованого дослідника історії правоохоронних органів на початку їх становлення. Актуальність досліджень В. Алтуєва полягала в тому, що він намагався проаналізувати саме регіональну специфіку розвитку правоохоронних органів [18]. Крім того, в центрі уваги дослідника знаходилися проблеми протидії бандитизму з боку правоохоронних органів УСРР [19]. Певні підсумки своєї дослідницької діяльності В. Алтуєв підбив у кандидатській дисертації [20]. Вона тривалий час мала статус чи не єдиного системного дослідження з історії правоохоронних органів Радянської України першої половини 1920-х рр.

Втім, згадані роботи були виконані у руслі тогочасної історіографії, відзначалися занадто великим ступенем заполітизованості, що не сприяло об'єктивному висвітленню низки питань, як то – визначення засад організації та кадрового добору співробітників міліції; наслідки «чищень» та їх вплив на рівень кваліфікації міліціонерів. Діяльність ОВС, за В. Алтуєвим, була майже позбавлена недоліків, не в останню чергу, завдяки постійному контролю з боку партійних структур та перманентному політичному вихованню співробітників [20, с. 193].

Викликає певний інтерес дисертаційне дослідження С. Власенка [21]. Дисертація має узагальнюючий характер, тому багато аспектів історії становлення саме органів внутрішніх справ, залишилися поза увагою автора. Схематично підійшовши до проблеми висвітлення структурних перетворень у системі ОВС, С. Власенко не зумів достатньо переконливо показати їх вплив на ступінь ефективності основних напрямків діяльності міліції.

У другій половині 1980-х рр. побачила світ робота С. Курило [22]. Спираючись на джерела документального походження та спогади співробітників ОВС, С. Курило відтворив чимало цікавих подій, що супроводжували боротьбу правоохоронців зі злочинним світом і непросту діяльність міліціонерів у площині профілактики злочинності від перших днів її існування. Цією науково-публіцистичною, по-суті, роботою, вичерпується спеціальне вивчення міліції Харківщини у радянські часи.

Отже, у радянській історіографії другої половини 1950-х –1980-х рр., на відміну від попереднього періоду, розширилася тематика пошуків з історії органів внутрішніх справ, їм притаманні комплексний підхід і компаративний аналіз, а запровадження у науковий обіг нового архівного матеріалу дозволило повніше розкрити різні аспекти досліджуваних проблем.

Разом з тим, в умовах ідеологічного диктату КПРС і закритості радянського суспільства, вченим не вдалося уникнути однобічності у висвітленні багатьох питань. Акцентуючи увагу на досягненнях радянської міліції, яких, безперечно, було чимало, переважна більшість істориків залишала поза проблемним полем своїх розвідок суттєві вади у діяльності міліції. Не висвітлювалися й суперечки, які постійно виникали між різними структурами правоохоронних органів, негативний вплив посилення партійного контролю за їх діяльністю, що в решті-решт призвів до істотних деформацій усєї правоохоронної системи. Більш того, незважаючи на столичний статус Харкова протягом більшої частини міжвоєнного періоду, окремих досліджень з історії харківської міліції в цей час так і не з'явилося.

З 1990-х рр. починається сучасний етап розвитку історіографії проблеми, якому властиві глибший історичний аналіз, поява нових дослідницьких шкіл і концепцій, застосування принципово нових методологічних підходів, розширення кола досліджуваних проблем. Розширення доступу до архівних матеріалів дозволило розпочати ґрунтовне вивчення історії радянської міліції, зокрема в період 1920-х рр. У центрі уваги істориків опинилися нові, раніше не розкриті, аспекти діяльності міліції в умовах проведення реформ часів непу. Сучасні дослідники вивчають проблеми правового регулювання діяльності правоохоронних органів, питання кадрової політики й особливості політико-виховної роботи, а також професійної підготовки співробітників міліції, різноманітні форми і методи суспільного контролю за робітничо-селянською міліцією в період її становлення і розвитку [23; 24; 25]. Більш широко і ретельно аналізується процес становлення основних служб міліції [26; 27; 28; 29; 30].

Серед досліджень, опублікованих в Україні за роки незалежності, слід особливо відмітити праці О. Ярмиша, І. Біласа, Ю. Кравченка, П. Михайленка, А. Мироненка. Вагомий внесок у справу дослідження історії правоохоронних органів України зробив О. М. Бандурка [31; 32]. У своїх працях він аналізує сучасний стан розвитку вітчизняної міліції, спираючись на свій багаторічний досвід правоохоронної діяльності, відмічає основні можливості для вдосконалення роботи щодо протидії злочинності. Разом з тим, О. М. Бандурка, неодноразово звертався і до сюжетів з історії української та харківської міліції, в тому числі, і до особливостей її діяльності у 1920-ті рр.

Гідним уваги дослідників є посібник А. Тимченка «Правові основи організації й діяльності міліції України в 1917–1941 роках» [33]. Автор зробив акцент на аналізі нормативно-правових актів, що визначали основні напрями організації та діяльності міліції УСРР у міжвоєнний період, зокрема в добу непу. Між тим, ознайомлення з даною роботою дозволило більш чітко з'ясувати правові засади тих перетворень, що відбувалися у структурі правоохоронних органів у 1920-ті рр. Однак, з точки зору історика, даний посібник орієнтовано передусім на спеціалістів з правових наук, багато проблем розглядається у відриві від історичного контексту. Зауважимо, що автор зовсім не зачіпає регіональних особливостей розвитку ОВС.

Чимало цікавої інформації можна знайти у посібнику, підготовленому в 1999 р. викладачами Харківського національного університету внутрішніх справ [34]. Історія ОВС досліджуваного періоду розглядається у другій частині посібника. Звичайно, у цьому виданні окреслено лише основні напрями розвитку вітчизняних правоохоронних органів. Проте, виявивши основні тенденції процесу, автори створили передумови для більш широкого і поглибленого вивчення даної проблематики.

В цей період історія харківської міліції та її окремих підрозділів розглядалася переважно в контексті загальної історії міліції УСРР. Багато важливих аспектів, як то воєнізація міліції Харківщини, еволюція її окремих підрозділів, адміністративна та профілактична діяльність ОВС, залишалися поза увагою дослідників. У цьому контексті, велике значення мала дисертаційна робота І. Коцана «Міліція Харківщини у 1917–1930 роках» [35]. В ній автор намагався послідовно розглянути основні етапи становлення регіональної правоохоронної системи, які відбувалися у вирі революцій та війн, їх поступового оформлення протягом 1920-х рр. та перетворення на апарат насильства та терору на початку 1930-х рр., після повного підпорядкування міліції НКВС. Але дисертація І. Коцана мала характер дослідження в рамках юридичної науки і розвиток харківської міліції розглядався у правовому контексті, через призму різноманітних нормативних документів. Історична складова дослідження виконує допоміжну роль та страждає описовістю.

Деякі прогалини в історії харківської міліції було ліквідовано завдяки статті Б. П. Зайцева та Б. К. Мигалія «Харківська міська міліція у 1920-х роках», що мала науково-популярний характер [36]. У невеликій за обсягом публікації авторам вдалося з'ясувати етапи становлення, які пройшла міліція міста, від моменту її створення в 1917 р. Аналізуючи стан харківської міліції у 1920-х рр., автори звернули увагу на надзвичайно важкі умови роботи правоохоронців – хронічний дефіцит зброї та обмундирування, постійні затримки з виплатою заробітної платні тощо. Саме незадовільне матеріальне становище, на думку фахівців, стало головною причиною плинності міліцейських кадрів. Водночас, у публікації доволі схематично відображено діяльність міліції безпосередньо з протидії злочинності: окреслено тільки основні напрями цієї діяльності, які проілюстровано кількома прикладами. Звичайно, це не може дати повної картини боротьби харківської міліції зі злочинним світом.

Висновки дослідження. Таким чином, історіографія, присвячена становленню та діяльності органів внутрішніх справ, досить чітко поділяється на два періоди. Перший – радянський, що хронологічно охоплює роботи, видані протягом 1920-х – 1980-х рр. Вона характеризується пануванням марксистсько-ленінської методології, розглядом більшості проблем кризь призму перемог і переваг радянського ладу.

Другий період – пострадянський, він триває з початку 1990-х рр. Цей період відрізняється від попереднього деідеологізацією історії як науки, пошуком нових методологічних підходів, розширенням дослідницької проблематики історії міліції. Втім слід визнати, що незважаючи на збільшення останнім часом кількості публікацій з історії радянської міліції, вивченню формування та діяльності органів внутрішніх справ Харківщини в період непу й досі не приділено достатньо уваги, про що свідчить брак в історіографії комплексних досліджень з даної проблематики.

Список літератури: 1. *Болдырев М.* Борьба с бандитизмом и уголовщиной / М. Болдырев // Административный вестник. – 1925. – № 3. – С. 6-9. 2. *Волков Г.* Имущественные преступления / Г. Волков. – Х.: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1928. – 320 с. 3. *Мокринский С.* Преступления против личности / С. Мокринский. – Х.: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1928. – 286 с. 4. *Пирогов В.* Борьба с самогоноварением / В. Пирогов // Административный вестник. – 1927. – № 9. – С. 29-31. 5. *Утевский Б.* Современная преступность по данным мест заключения / Б. Утевский // Административный вестник. – 1928. – № 1. – С. 37-44. 6. *Балицкий В.* Шесть лет на посту / В. Балицкий. – Х.: Государственное издательство Украины, 1926. – С. 23-25. – (Красный страж: сборник статей о милиции). 7. *Гувэ О.* Шесть лет борьбы с уголовной преступностью на Украине / О. Гувэ // Бюллетень НКВД. – 1925. – № 2. – С. 26-33. 8. *Петровский Г.* К истории советской милиции / Г. Петровский. – Х.: Государственное издательство Украины, 1926. – С. 3 – 6. – (Красный страж: сборник статей о милиции). 9. *Якимович И.* Шесть лет на страже советского порядка / И. Якимович. – Х.: Государственное издательство Украины, 1926. – С. 31 – 45. – (Красный страж: сборник статей о милиции). 10. *Зингер И.* Строим 23-ю территориальную: [Из истории харьковской милиции] / И. Зингер // Пролетарий. – 1923 – 4 сентября. 11. *Коваленко Ф.* Как создавалась Рабоче-Крестьянская милиция на Харьковщине и Киевщине / Ф. Коваленко. – Бюллетень НКВД. – 1925. – № 2. – С. 58 – 61. 12. *Олейник В.* К шестой годовщине милиции Харьковщины / В. Олейник. – Бюллетень НКВД. – 1925. – № 2. – С. 46-50. 13. Виявлення підозрілого елементу столиці (Про роботу харківського карного розшуку) // Всесвіт. – 1929. – № 29. – С.11. 14. *Корольков Н.* Среди цифр, документов, дел и живых работников харьковского уголовного розыска / Н. Корольков. – Х.: Государственное издательство Украины, 1926. – С. 31 – 45. – (Красный страж: сборник статей о милиции). 15. *Михайленко П.* Из истории милиции Советской Украины / П. Михайленко. – К.: Высшие курсы МВД УССР, 1965. – 399 с. 16. *Кучер О.* Про участь міліції УРСР в боротьбі зі збройною внутрішньою контрреволюцією у 1921-23 рр. / О. Кучер // Питання історії народів СРСР. – 1971. – Вип.11. – С. 51-58. 17. *Кучер О.* Розгром збройної внутрішньої контрреволюції на Україні в 1921–1923 роках / О. Кучер. – Х.: ХДУ, 1971. – 172 с. 18. *Алтуев В.* З історії діяльності міліції Донбасу (1921 р.) / В. Алтуев // Український історичний журнал (УІЖ). – 1968. – № 2. – С. 95-96. 19. *Алтуев В.* Рабоче-крестьянская милиция Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства (1921–1925 гг.): дис... канд. ист. наук: 07.00.01 / В. Алтуев. – Донецк, 1976. – 229 с. 20. *Алтуев В.* Участь міліції України в боротьбі з бандитизмом у 1921–1925 роках / В. Алтуев // УІЖ. – 1973. – № 10. – С.119-124. 21. *Власенко С.* Правоохранительные органы Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства (1921–1925 гг.): дис... канд. ист. наук: 07.00.01 / С. Власенко. – Киев, 1987. – 217 с. 22. *Курило С.* Жизни своей не щадя. Из истории милиции Харьковщины / С. Курило – Х.: Прапор, 1987. – 295 с. 23. *Михайленко П.* Міліція УСРР як складова частина НКВС у період 1923 – 1930

рр. / П. Михайленко // Іменем закону. – 2007. – № 29. – С. 26-27. **24.** Михайленко П. Робітничо-селянська міліція УСРР у 1919–1922 рр. / П. Михайленко // Іменем закону. – 2007. – № 23. – С. 26-27. **25.** Коцан І. Освітня та фахова підготовка працівників міліції Харківщини в 20-ті рр. ХХ ст. / І. Коцан // Вісник ХНУВС. – 2007. – № 39. – С. 108-114. **26.** Долгий А. Становлення служби боротьби органів внутрішніх справ з економічною злочинністю (історичний огляд) / А. Долгий // Право України. – 1998. – № 5. – С. 95-98. **27.** Карний розшук України: відданість, вірність, відвага. – К.: ТОВ «Світ Успіху», 2009. – 368 с. **28.** Онищенко Г. Біля витоків карного розшуку / Г. Онищенко // Міліція України. – 2008. – № 1. – С. 22-23. **29.** Шевченко А. Проблеми становлення залізничної та водної міліції України в перші роки радянської влади / А. Шевченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 1. – С. 270-275. **30.** Шляхом становлення і визнання. До 90-річчя транспортної міліції / [Упорядкув.: Г. О. Пушкарьов]. – Х.: Фактор-Друк, 2009. – 64 с. **31.** Бандурка О. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. Бандурка. – Х.: Видавництво ХУВС, 1996. – 398 с. **32.** Бандурка О. Протидія злочинності та профілактика злочинів / О. Бандурка, О. Литвинов. – Х.: Видавництво ХНУВС, 2011. – 308 с. **33.** Тимченко А. Правовые основы организации и деятельности милиции Украины в 1917–1941 гг.: Учебное пособие / А. Тимченко. – Луганск: РИО ЛИВД, 1998. – 86 с. **34.** Історія органів внутрішніх справ. Частина II (XX століття). Навчальні матеріали до спецкурсу / за ред. Л. Зайцева. – Харків: Університет внутрішніх справ, 1999. – 154 с. **35.** Коцан І. Міліція Харківщини у 1917 – 1930 рр.: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І. Коцан. – Х., 2003. – 190 с. **36.** Зайцев Б. Харьковская городская милиция в 1920-х гг. / Б. Зайцев, Б. Мигаль // Universitates. – 2008. – № 4. – С. 29 – 41.

Bibliography (transliterated): **1.** Boldirev M. Borba s banditizmom i ugovovshinoi. Administrativniy vestnik. 1925. – No 3. – p. 6-9. **2.** Volkov G. Imushestvennie prestupleniya. – Kharkov: Yuridicheskoe izdatelstvo NKU USSR, 1928. – 320 p. **3.** Mokrinskiy S. Prestupleniya protiv lichnosti. – Kharkov: Yuridicheskoe izdatelstvo NKU USSR, 1928. – 286 p. **4.** Pirogov V. Borba s samogonovarenim. Administrativniy vestnik. 1927. – No 9. – p. 29-31. **5.** Utevskiy B. Sovremennaya prestupnost po dannim mest zaklucheniya. Administrativniy vestnik. 1928. – No 1. – p. 37-44. **6.** Balickiy V. Shest let na postu. – Kharkov: Gosudarstvennoe izdatelstvo Ukrainy, 1926. – p. 23 – 25. – (Krasniy straz: sbornik statey o milicii). **7.** Guve O. Shest let borby s ugovovnoy prestupnostu na Ukraine. Bulletin NKVD. – 1925. – No 2. – p. 26-33. **8.** Petrovskiy G. K istorii sovetskoj milicii. – Kharkov: Gosudarstvennoe izdatelstvo Ukrainy, 1926. – p. 3 – 6. – (Krasniy straz: sbornik statey o milicii). **9.** Yakimovich I. Shest let na straze sovetskogo poryadka. – Kharkov: Gosudarstvennoe izdatelstvo Ukrainy, 1926. – p. 31 – 45. – (Krasniy straz: sbornik statey o milicii). **10.** Zinger I. Stroim 23-u territorialnuyu: [Iz istorii harkovskoy milicii]. Proletariy. – 1923. – 4 sentyabrya. **11.** Kovalenko F. Kak sozdavalas Raboche-krestyanskaya miliciya na Harkovshine i Kievshine. Bulletin NKVD. – 1925. – No 2. – p. 58 – 61. **12.** Oleynik V. K shestoy godovshine milicii Harkovshini. Bulletin NKVD. – 1925. – No 2. – p. 46-50. **13.** Viyavlennya pidozrilogo elementu stolici (Pro robotu harkivskogo karnogo rozshuku). Vsesvit. – 1929. – p. 11. **14.** Korolkov N. Sredi cifr, dokumentov, del i zivyh rabotnikov harkovskogo ugovovnogo rozyska. – Kharkov: Gosudarstvennoe izdatelstvo Ukrainy, 1926. – p. 31 – 45. – (Krasniy straz: sbornik statey o milicii). **15.** Michailenko P. Iz istorii milicii Sovetskoj Ukrainy. – Kyiv: Vishie kursi MVD USSR, 1965. – 399 p. **16.** Kucher O. Pro uchast milicii URSR v borotbi zi zbroinou vnutrishnyou kontrrevolucieyu u 1921 – 1923 rokah. Pytannya istorii narodiv SRSR. – 1971. – Vip.11. – p. 51-58. **17.** Kucher O. Rozgrom zbroinoy vnutrishnoi kontrrevolucii na Ukraini v 1921 – 1923 rokah. – Kharkiv: HDU, 1971. – 172 p. **18.** Altuev V. Z istorii diyalnosti milicii Donbasu (1921 r.). Ukrainskiy istorichniy zurnal (UIZ). – 1968. – No 2. – p. 95-96. **19.** Altuev V. Raboche-krestyanskaya miliciya Ukrainskoi SSR v period vosstanovleniya narodnogo hozyaistva (1921 – 1925 gg.): dis... kand. ist. nauk: 07.00.01. – Doneck, 1976. – 229 p. **20.** Altuev V. Uchast milicii Ukraini v borotbi z banditizmom u 1921 – 1925 rokah. UIZ. – 1973. – No 10. – p.119-124. **21.** Vlasenko S. Pravoohranitelnie organy Ukrainskoi SSR v period vosstanovleniya narodnogo hozyaistva (1921 – 1925 gg.): dis... kand. ist. nauk: 07.00.01. – Kiev, 1987. – 217 p. **22.**

Kurilo S. Zizni svoei ne shadya. Iz istorii milicii Harkovshiny. – Kharkiv: Prapor, 1987. – 295 p. **23.** *Michailenko P.* Miliciya USSR yak skladova chastyna NKVS u period 1923 – 1930 rr. Imenem zakonu. – 2007. – No 29. – p. 26-27. **24.** *Michailenko P.* Robitniczo-selyanska milicia USSR u 1919 – 1922 r. Imenem zakonu. – 2007. – No 23. – p. 26-27. **25.** *Kocan I.* Osvitnya ta fahova pidhotovka pracivnikiv milicii Harkivshiny v 20-ti rr. XX st. Visnyk HNUVS. – 2007. – No 39. – p. 108-114. **26.** *Dolgiy A.* Stanovlennya sluzbi borotby organiv vnutrishnih sprav z ekonomichnou zlochinnistu (istorichniy oglyad). Pravo Ukraini. – 1998. – No 5. – p. 95-98. **27.** *Karniy rozshuk* Ukrainy: viddanist, virnist, vidvaga. – Kyiv: TOV «Svit Uspichu», 2009. – 368 p. **28.** *Onishenko G.* Bilya vitokiv karnogo rozshuku. Miliciya Ukraini. – 2008. – No 1. – p. 22-23. **29.** *Shevchenko A.* Problemy stanovlennya zaliznichnoi ta vodnoi milicii Ukraini v pershi roki radyanskoi vladi. Visnik Zaporizkogo yuridichnogo institutu. – 2005. – No 1. – p. 270-275. **30.** *Shlyachom stanovlennya i viznannya.* Do 90-richhya transportnoi milicii / [Uporyadkuv.: G.O. Pushkaryov]. – Kharkiv: Faktor-Druk, 2009. – 64 p. **31.** *Bandurka O.* Osnovi upravlinnya v organach vnutrishnih sprav Ukraini: teoriya, dosvid, shlyahi udoskonalennya. – Kharkiv: Vidavnictvo HUVS, 1996. – 398 p. **32.** *Bandurka O.* Protidiya zlochinnosti ta profilaktika zlochiniv. – Kharkiv: Vidavnictvo HNUVS, 2011. – 308 p. **33.** *Tymchenko A.* Pravovie osnovi organizacii i deyatel'nosti milicii Ukraini v 1917–1941 gg.: Uchebnoe posobie. – Lugansk: RIO LIVD, 1998. – 86 p. **34.** *Istoriya organiv vnutrishnih sprav.* Chastina II (XX stolittya). Navchalni materialy do speckursu / za red. L. Zayceva. – Kharkiv: Universitet vnutrishnih sprav, 1999. – 154 p. **35.** *Kocan I.* Miliciya Harkivshini u 1917 – 1930 rr.: dis... cand. yurid. nauk: 12.00.01. – Kharkiv, 2003. – 190 p. **36.** *Zaycev B.* Kharkovskaya gorodskaya miliciya v 1920-h gg. Universitates. – 2008. – No 4. – p. 29 – 41.

Надійшла (received) 21.10.2014

УДК 351.74:343.102:33.027 «192»(477.54)

Дослідження проблем становлення органів внутрішніх справ в 1920-х рр. у вітчизняній історіографії / О. В. Чернуха // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 54 (1096). – С. 132-140. Бібліогр.: 36 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті автор здійснює аналіз праць, присвячених різноманітним аспектам становлення системи органів внутрішніх справ як в УСРР, так і на Харківщині протягом 1920-х рр. Історіографію проблеми можна поділити на радянський та пострадянський етапи, які вирізнялися різними методологічними підходами та принципами. Автор зазначає, що незважаючи на чималу кількість публікацій з історії радянської міліції, вивченню питань формування та діяльності органів внутрішніх справ Харківщини в період непу не було приділено достатньо уваги.

Ключові слова: історіографія, органи внутрішніх справ, Харківщина, нова економічна політика, злочинність.

УДК 351.74:343.102:33.027 «192»(477.54)

Исследование проблемы становления органов внутренних дел в 1920-х гг. в отечественной историографии / А. В. Чернуха // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 54 (1096). – С. 132-140. Бібліогр.: 36 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье автор осуществляет анализ работ посвященных различным аспектам становления системы органов внутренних дел как в УССР, так и на Харьковщине в течение 1920-х гг. Историографию проблемы можно разделить на советский и постсоветский этапы, которые отличались различными методологическими подходами и принципами. Автор отмечает, что, несмотря на большое количество публикаций по истории советской милиции, изучению формирования и деятельности органов внутренних дел Харьковщины в период нэпа не было уделено достаточно внимания.

Ключевые слова: историография, органы внутренних дел, Харьковщина, новая экономическая политика, преступность.

The study of problems of formation of the bodies of internal Affairs in the 1920s in the national historiography / A. C. Chernukha // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual problems of Ukrainian History. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2014. – № 54 (1096). – S. 132-140. – Bibliogr.: 36. – ISSN 2079-0813.

The author analyzes the works devoted to various aspects of a system of police in the USSR and in Kharkiv during the 1920s. Historiography of the problem can be divided into Soviet and post-Soviet stages. It distinguished the different methodological approaches and principles. The author notes that despite the considerable number of publications devoted to the history of the Soviet Militia, the studying the formation and activities of Internal Affairs of Kharkiv during the NEP has not been complicated.

Keywords: historiography, the Internal Affairs, Kharkiv, new economic policy and crime.